

Dobbelbloembekers en de Goudse tulpenslacht

Wilde kievitsbloem — *Fritillaria meleagris* (IX, 667–1846)

Wie is er niet verliefd op de vertederend bloeiende kievitsbloem? Vast en zeker alleen diegenen die er nog nooit een zijn tegengekomen. Wellicht trekt de mooie plaat uit de *Flora Batava* hen over de streep. Of dit sprekende citaat uit het boek *Plantenschat* van het natuurschrijverspaar Frederica van Uildriks en Vitus Bruinsma uit 1898:

Zij is als een tulp, die zich heeft verkleed in een geruit maskeradepak en die bovendien op haar hoofd is gaan staan. Ge ziet haar niet licht voorbij, als ze 's voorjaars in uw tuin (...) weer voor den dag is gekomen (...). Vooreerst steekt zij trotsch boven die anderen uit en dan is het opzichtige schaakbordachtige pakje ook erg geschikt, om de aandacht op haar te doen vallen.

De plant wordt ook wel kievitseï(tje), paaseï of eierbloem genoemd. Allemaal verwijzingen naar het uiterlijk van de nog gesloten bloem. De vorm van de bloemknop en de gemêleerde kleuring doen dan inderdaad denken aan een gespikkeld kievitseï. De bloemen ontluiken ook in dezelfde periode en omgeving als de kievit haar eieren legt. De Latijnse naam *Fritillaria meleagris* verwijst juist naar de vorm van de geopende bloem: als een dobbelbeker (*fritillies*) die vroeger vaak aan de buitenkant een geblokt of gestippeld (*meleagris*) patroon van dobbelstenen had. Overigens bestaat er ook een kleurvariant met witte bloemen.

Hoewel de kievitsbloem al tijden een geliefde tuinplant is, en lang als uitheems werd beschouwd, komt de soort hier ook oorspronkelijk in het wild voor. Eli Heimans herinnerde zich van zijn wandelingen in zijn jeugd velden vol wilde kievitsbloemen in de omgeving van zijn geboortestad Zwolle. En nog steeds is Hasselt bij Zwolle een belangrijke vindplaats. Maar evenals de bostulp (V, 377) en de kleine maagdenpalm

(VI, 479) is de kievitsbloem afkomstig uit het Middellandse Zeegebied. Deze soorten behoren in meer of mindere mate tot de stinzenplanten, die bij stinzen, borgen, staten en andere buitenplaatsen na aanplant verwilderden tot tapijten van voorjaarsbloeiers.

Zoals de *Flora Batava* vermeldt, werd de kievitsbloem soms tulp genoemd. Dit gebeurde vooral in de omgeving van Gouda, waar ze vroeger veel voorkwam. Daar waren ze zo geliefd dat ze massaal werden geplukt, ook voor de verkoop. De lokale bevolking begaf zich dan met handenvol kievitsbloemen huiswaarts. In 1958 bracht dit verschijnsel bioloog en geboren Gouwenaar Chris van Leeuwen, de grondlegger van het Nederlandse natuurbeheer, ertoe te spreken van een 'voorjaarsorgie' en een 'tulpenslacht'. Hij beseftte tegelijkertijd dat bescherming van de soort vooral te maken had met het in stand houden van haar biotoop en van de specifieke dynamiek van de waterhuishouding. De plant gedijt het beste in venige weilanden en uiterwaarden. Ze is voor haar zaadverspreiding afhankelijk van overstromingen. Hierdoor verkrijgt Van Leeuwen, via de kievitsbloem, een van de eerste inzichten in zijn relatietheorie, het samenspel van dynamiek in ruimte en tijd in de natuur, die bepalend is geworden voor het natuurbeheer in Nederland.

— LIESBETH MISSEL